

**ДО 115-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
УЧНЯ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ, ВИДАТНОГО ПАТОФІЗІОЛОГА,
ВЧЕНОГО І ПЕДАГОГА
МИКОЛИ НИКИФОРОВИЧА ЗАЙКА**

22 березня 2023 р. виповнилося 115 років з дня народження академіка, заслуженого діяча науки, Лауреата державної премії в галузі науки, доктора медичних наук, професора Миколи Никифоровича Зайка, який з 1960 по 1986 роки очолював кафедру патологічної фізіології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (в ті роки – Київського медичного інституту імені О.О. Богомольця).

Визначний вчений, талановитий організатор науки, чудовий педагог, він зробив неоціненний внесок у розвиток патофізіології, сприяв зміцненню авторитету Київського медичного інституту.

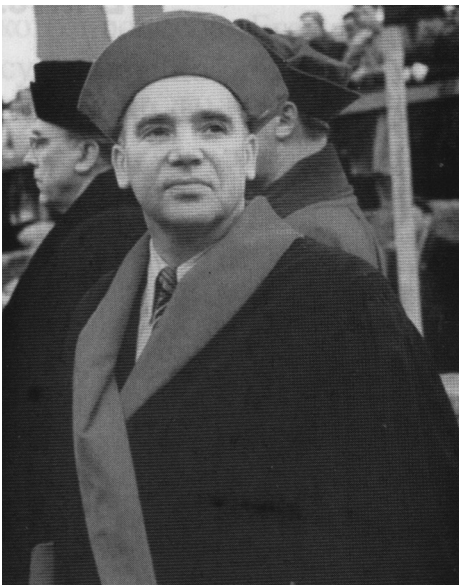
Микола Никифорович пройшов яскравий шлях становлення як науковець і педагог. Під час навчання на медичному факультеті, курс патологічної фізіології він пройшов безпосередньо у О.О. Богомольця. Як обдарованого випускника, О.О. Богомольць рекомендував М.Н. Зайка до вступу до аспірантури, після закінчення якої він працював в Інституті експериментальної медицини під керівництвом таких видатних вчених, як професор Ю.С. Лондон, академік М.М. Анічков.

Водночас Микола Никифорович займався викладацькою діяльністю на кафедрі патологічної фізіології, яку очолював один із найстаріших учнів О.О. Богомольця професор Л.Р. Перельман. У 1949 р. під керівництвом М.М. Анічкова він захистив докторську дисертацію «Експериментальні дослідження нейропаралітичного кератиту», яка стала його першою фундаментальною роботою з проблем нервової трофіки – наукового напрямку його подальшої діяльності.

У 1950 р. М.Н. Зайка було обрано завідувачем кафедри патологічної фізіології Одеського медичного інституту, де він працював до 1960 р. Тут він організував одну з перших в Україні радіоізотопну лабораторію, що розширило можливості патофізіологічних досліджень, зокрема при вивченні ролі гістогематичних бар'єрів в організмі в нормальних і патологічних умовах.

1955-1957 рр. Микола Никифорович перебував у науковому відрядженні у м. Єна (Німеччина), де він організував першу самостійну кафедру в університеті ім. Ф. Шиллера, а також радіоізотопну лабораторію. Уряд високо оцінив діяльність М.Н. Зайка, нагородивши його медаллю «За заслуги перед державою», а керівництво університету м. Єна вручило йому медаль ім. Ф. Шиллера.

У 1960 р. М.Н. Зайка було обрано завідувачем кафедри патологічної фізіології Київського медичного інституту імені О.О. Богомольця, і на цій посаді він працював до 1986 р., після чого, до кінця свого життя (1991 р.), обіймав посаду професора кафедри.

Микола Никифорович мав славу найкращого лектора медичного інституту. Маючи виразну зовнішність, красивий за тембром голос, демонструючи бездоганне знання мови, своїм темпераментом, енергійним викладанням чітко вибудованого змісту лекції він відразу захоплював слухачів. Микола Никифорович дуже ретельно готувався як до студентських лекцій, так і до виступів перед науковцями і лікарями, приділяючи велику увагу ілюстративному матеріалу, який він готував власноруч. Лекції він вважав одним із найважливіших елементів навчання студентів.

Микола Никифорович захоплювався фотографуванням. У його фотоколекції були чудові знімки, і навіть портрети багатьох відомих людей.

За часів його завідування кафедра за результатами своєї діяльності багато років визнавалася найкращою і на факультеті, і в інституті, була переможцем в різного роду змаганнях і мала багато відзнак.

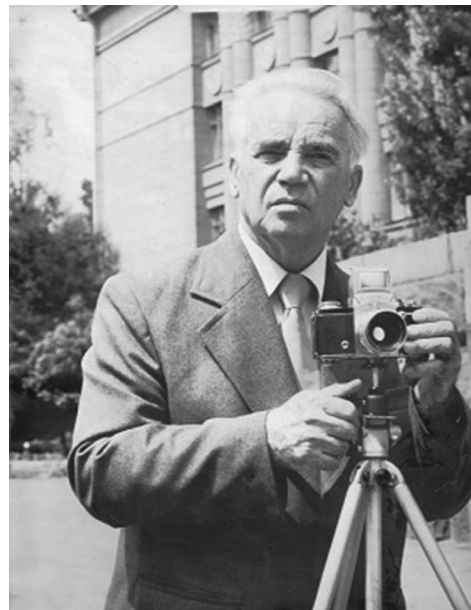
Як учений-патофізіолог, Микола Никифорович разом із своїми учнями, співробітниками кафедри багато років розробляв одну із важливих медико-біологічних проблем – проблему нервової трофіки і нейрогенних дистрофій.

Було розроблено експериментальні моделі нейродистрофічного процесу шляхом вибіркового перетину чутливих, рухових, симпатичних і парасимпатичних нервів, вивчено постденервацийні зміни в різноманітних органах і тканинах із застосуванням морфологічних, біохімічних і функціональних методів дослідження, що дало змогу встановити закономірності розвитку нейродистрофічного процесу. Матеріали досліджень було опубліковано в численних журналах і збірниках наукових праць, вони доповідались на наукових конференціях і з'їздах.

Як організатор науки, М.Н. Зайко майже 30 років очолював спочатку Київське, а потім Українське наукові товариства. Під його керівництвом і за його безпосередньої активної участі було проведено майже всі республіканські конференції патофізіологів до 1991 року.

Микола Никифорович був Учителем з великої літери, і до нього охоче тягнулася наукова молодь, до якої він ставився з великою повагою. Все те найкраще, що він отримав від своїх славетних вчителів, всі ті знання і досвід, якими він володів, він щиро дарував своїм учням, серед яких багато відомих учених – академік НАН та НАМН України Г.М. Бутенко, академік НАМН України О.Г. Резніков, члени-кореспонденти НАМН України Е.В. Гюллінг і В.А. Міхньов, член-кореспондент АПН України Ю.В. Биць, професори О.В. Атаман, В.О. Горбань, Л.О. Попова, О.І. Сукманський та інші.

За час роботи на кафедрі патофізіології в Київському медичному

М.Н. Зайко (у центрі) з учнями під час патофізіологічного експерименту. Зліва В.О. Горбань, другий ряд – Н.С. Смирнова і Ю.В. Биць.

інституті він підготував 7 докторів наук і 13 кандидатів наук, а в цілому за 57 років наукової і педагогічної діяльності під його керівництвом підготовлено 23 доктори наук і 36 кандидатів наук. Багато з його учнів очолювали і продовжують очолювати кафедри патологічної фізіології у закладах вищої медичної освіти, лабораторії в науково-дослідних інститутах.

Одним з найбільших досягнень М.Н. Зайка було створення авторського колективу, який під його керівництвом написав і видав у 1977 році підручник «Патологічна фізіологія», визнаний одним із найкращих підручників для студентів, а у 1981 році колектив авторів (серед них 7 співробітників кафедри) отримав Державну премію України. Підручник багато років перевидавався, був виданий українською, російською, англійською і румунською мовами.

Ще одним із задуманих і реалізованих ним проєктів було започаткування у 1974 році щорічних читань імені О.О. Богомольця, як данини пам'яті великому ученому, під керівництвом якого він робив свої перші кроки в науці. Ці читання набули великої популярності, і в них охоче брали участь відомі вчені, як патофізіологи, так і представники інших медичних і біологічних спеціальностей.

Ім'я М.Н. Зайка – людини благородної душі і великого розуму назавжди збережеться у вдячній пам'яті його учнів, в історії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, історії кафедри патофізіології, якій Микола Никифорович Зайко присвятив понад 30 років свого творчого життя.

*З безмежною повагою до Вчителя, колектив кафедри патофізіології
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*